

Mari Rantanen ps ym.

Toimenpidealoite vakuutustutkinnan ottamisesta osaksi Kelan toimintaa

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Aloitteessa esitetään yksityisten vakuutusyhtiöiden harjoittaman vakuutustutkinnan kaltaisen tutkinnan (ns. vakuutusetsivät) ottamista osaksi Kansainvälistä Kelaa (Kela) toimintaa. Kela vastaa Suomessa asuvien sekä ulkomailla asuvien Suomen sosiaaliturvan piiriin kuuluvien henkilöiden perusturvasta. Kelan etuuksien väärinkäyttöä epäiltäessä yksityisten vakuutusyhtiöiden harjoittaman vakuutustutkinnan kaltaisella toiminnalla olisi mahdollisuus aiempaa laajemmin selvittää etuuksien oikeaa käyttöä paljastavalla toiminnalla ja täten täydentää Kelan väärinkäytöksiä arvioivan tiimin toimintaa. Lisäksi tutkinnalla voidaan nähdä olevan ennalta ehkäisevä vaikutus petoksiin ja muuhun Kelan maksamiin etuksiin liittyvään rikollisuuteen.

PERUSTELUT

Lakisääteisten vakuutusten osalta julkista hallintotehtävää toteuttavat yksityiset vakuutusyhtiöt käyttävät vakuutustutkintaa oikeellisten korvausratkaisujen tekemiseen. Tätä tehtävää varten vakuutusyhtiöissä työskentelee 35 vakuutustutkijaa ja heidän apunaan neljä assistenttia. Vertailuna esim. Ruotsissa on n. 150 tutkijaa sekä molempien Tanskan ja Norjan kohdalla arviolta 75 tutkijaa. Suomessa työskentelevillä vakuutustutkijoilla on kaikilla poliisitausta. Vakuutustutkintaa ei säädetä laeissa, ja vakuutustutkijat toimivat Suomessa jokamiehenoikeudella. Vakuutusyhtiöiden vakuutustutkintamenettelyn yhdenmukaisuudesta linjaa Finanssialan vahinkovakuutuksen johtokunta ja sen alainen vakuutusrikostoimikunta. Vakuutustutkinta ei ole julkisen vallan käyttöä, sillä kyseessä on tietojenhankinta päätöksentekoa varten. Vakuutustutkinnan ensisijaisena tavoitteena ei ole vakuutusyhtiön taloudelliset intressit korvausmenon pienentämiseksi tai epäillyn tekijän toteaminen syylliseksi. Tutkinnan tarkoituksena on kerätä kaikki tarvittava puolueeton tieto ja välittää se korvauspäätöksen tekemistä varten, jolloin toiminnasta hyötyy niin yhtiö, asiakas kuin yhteiskuntakin.

Vuonna 2019 Kelassa havaittiin 6 467 etuuksiin liittyvää väärinkäytösepäilyä, joista Kela teki poliisille 1 309 tutkintapyyntöä. Tutkintapyyntöön johtaneiden väärinkäytösten yhteenlaskettu arvo oli 8 317 241 euroa. Väärinkäytöksiin liittyy usein harmaan talouden ilmiöitä, kuten pimeää palkan maksua ja väärennettyjä tositteita. Kelan tekemistä tutkintapyynnöistä n. 90 % johtaa tuomioon. Yleisimmin tuomiot tulevat lievästä petoksesta tai petoksesta. Lisäksi tuomioita on tullut törkeistä petoksista ja väärennysistä. Kokonaan hylättyjen syytteiden määrä on ollut vähäinen.

Toimenpidealoite TPA 114/2020 vp

Kelan etuuksiin liittyvät väärinkäytösepäilyt ovat kasvussa. Vuonna 2018 epäilyjä oli 2 344, vuonna 2017 toimeentulotuen aiheuttaman ruuhkan ja töiden priorisoinnin vuoksi 1 150 ja vuonna 2016 epäilyjä oli 1 953. Yleisimmin tutkintapyyntöön johtaneista etuusväärinkäytöksistä liittyy työttömyysetuuksiin, joissa vuoden 2019 alusta voimaan tullut tulorekisteri on helpottanut väärinkäytösten valvontaa ja tutkintaa. Perustoimeentuloturvaan liittyvät väärinkäyttötapaukset ovat kuitenkin jatkuvasti kasvussa.

Verotoimisto on raportoinut uudenlaisesta rikosepäilystä poliisille. Helsinkiin on syntynyt arviolta jopa satojen asuntojen pimeät vuokramarkkinat. Yösija pimeästi vuokratessa asunnossa saattaa maksaa 200—300 euroa kuukaudessa. Yösijoille päätyy pääosin paperittomia ihmisiä eli yleensä kielteisen päätöksen Maahanmuuttovirastosta saaneita entisiä turvapaikanhakijoita. Asujan oikeudet tämäläisessä asumismuodossa ovat pääsääntöisesti heikot. Pimeiden vuokramarkkinoiden muodostumiseen on mahdollista puuttua esim. Kelan asumiseen liittyvien etuuk-sien valvonnalla ja tarkastamisella.

N. 75 000 asukkaan Södertäljen kunnassa Ruotsissa sosiaalitoimi on systemaattisesti torjunut tukien väärinkäyttöä ja asuntojen pimeää alivuokrausta. Vuonna 2016 Södertäljessä oli maan korkein riippuvuus tulonsiirroista suhteessa väkilukuun. 80 % kunnan asumistuen saajista oli yksinasuvia talouksia. Tarkastelussa osoittautui, että korkea yksinasuvien määrä liittyi ns. valeavio-eroihin. Pariskunnat erosivat paperilla, mutta todellisuudessa jatkoivat asumista samassa talou-dessa. Pariskuntien molemmille osapuolille osoitettiin tukea asumiseen, jolloin asuntoja vuokrat-tiin pimeästi eteenpäin. Asumisolojen tarkastuksilla ja yhteistyöllä poliisin kanssa tukikustannuk-set Södertäljessä ovat laskeneet 40 miljoonaa kruunua vuositasona.

Yksityisten vakuutusyhtiöiden harjoittaman vakuutustutkinnan kaltaisella toiminnalla Kelan oli-si mahdollista puuttua paremmin yhä kasvaviin etuuskien väärinkäyttöepäilyihin. Tutkinnasta saavutettava puolueeton tieto tukee oikeellisen etuuspäätöksen tekemistä ja hyödyttää kaikkia osapuolia. Lisäksi esim. Kelan maksamien etuuskien aiempaa laajemmalla valvonnalla ja tarkas-tamisella voitaisiin puuttua aivan uudenvuotuisiin rikollisuuden muotoihin. Malli olisi mahdollis-ta toteuttaa ensin kokeiluna erityisesti pääkaupunkiseudulla, jossa tukien väärinkäytön ja pimeän vuokraustoiminnan voi olettaa olevan vilkkaampaa muuhun maahan verrattuna.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin yksityisten vakuutusyhtiöiden harjoittaman vakuutus-tutkinnan kaltaisen tutkinnan ottamiseksi osaksi Kelan toimintaa.

Helsingissä 5.10.2020

Mari Rantanen ps
Riikka Slunga-Poutsalo ps